

**VII. PROCESSUS IURIS A JOANNE
ŁASKIO CONFECTUS IUSSU
ALEXANDRI REGIS**

[1]. Instructio ad conservationem terminorum ac ad processum executionis iudicatorum.

Quamvis fere in universis terris Regni Poloniae diversa observentur tempora celebrandorum terminorum seu iudiciorum terrestrium, prout in quibusdam, quater in anno videlicet super quaelibet quatuor tempora, in aliquibus vero crebrius iudicia fiunt. Tamen qualitercunque observetur differenter consuetudo ipsa temporum, nihilominus Serenissimus Dominus noster Alexander Rex decrevit scribendam conservandorum terminorum et totius processus iudicii instructionem, per quam instructi essent iudices ad servandum rectum et conformem ordinem in terminis conservandis et processu iudiciario et praesertim circa executiones iudicatorum, sic ut infra sequitur.

[2]. Primus terminus.

Differtur simplici infirmitate per citatum, et si in eodem primo termino citatus non compareret, extunc in primo termino condemnatur in poena contumaciae, alias in poena non paritionis.

[3]. Secundus terminus.

Differtur per citatum vera infirmitate et in tertio termino cum duobus testibus vera infirmitas iuramento probatur, sic ut nec iudex, neque actor dubitaret reum tunc infirmum fuisse, fit etiam istud quod si secundo secunda citatione citatur citatus, tunc eandem dilationem verae infirmitatis habet terminus ipse secundus.

[4]. Tertius terminus.

Saepius autem contingit tertium terminum, alia vera infirmitate differri, sic quod diceretur in termino, sic iacet, ita iacet et adhuc non convaluit, nihilominus tamen in quarto termino cum duobus testibus iuramentum facere debet, sic quod tunc erat infirmus et ex ipsa infirmitate non convalescens in ipsa infirmitate tunc infirmus iacuit.

[5]. Quartus terminus.

Quartum terminum iudicia conservant interdum pro maiori (qui quo ad dilationem fit ultimus) qui terminus pro maiori potest differri ante veram infirmitatem, aut post, quod quidem pro maiori ius commune diffinit sic dum in alio iudicio terrae cuiuscunque Regni Poloniae eodem die pro negotio maiori terminum haberet citatus, tamen quandocunque terminus pro maiori recipitur, fit ultimae dilationis, cuius etiam natura et proprietas isto modo declarabitur, citatus terminumque pro minori reponens, eodem die debet habere coram alio iudice terminum, pro maiori summa, quam sit actio, occasione cuius fit dilatio maioris et debet notari istud in dilatione pro maiori, videlicet ubi est actio, cum quo ex nomine, pro quanta summa, coram quo iudice, veniente enim termino dilationis debet portare litteram ab illo iudicio ubi tunc se asserebat, pro maiori actionem habere sub sigillo illius iudicis, in qua littera contineatur actio, cum quo et pro quanta summa, tunc causa maioris vertebatur, quam testimonii litteram sic producet citatus in termino, per dilationem sibi dato et non succumbet in dilatione inquietus pro maiori faciendo, sed si litteram huiusmodi non portaverit, aut portatam in aliqua parte eorum, quae debeant contineri ut praefertur insufficientem produxerit, tunc citatus actionem suam amittit et totaliter perdit.

[6]. Ad idem.

Non constat vero in iudicis terrestribus et regiis, Regni Poloniae plures unquam fieri terminorum dilationes, itaque de terminorum observatione hactenus dictum.

[7]. Processus in re iudicata quae vulgari nostro in iudiciis et extra ea perlucra, dicuntur.

Tametsi constitutiones satis superque doceant nos, qualiter iure processuri sumus, dum actiones incumbunt nobis, tamen quia nonnunquam fiebant dubia in processu ipso etiam apud

iuris doctos, practicam tamen eius non habentes, quapropter Sacra Maiestas post descriptam terminorum conservationem, mandavit describi communem in re iudicata, eiusque executione, practicam infra scriptam.

[8]. De re iudicata.

Rem iudicatam duobus modis scimus iure obtineri, aut enim fit per sententiam definitivam, aut dum citatus in termino peremptorio in lucro condemnatur.

[9]. Ad idem.

Si per sententiam definitivam, tunc fit etiam dupliciter aut fit praesens citatus circa iudicium, aut fit absens, sed per procuratorem cum procuratorio sententiam definitivam contra se, iure decernente scit reportari. Si praesens erat citatus contra quem sententia definitiva promulgatur, tunc aut satisfacit ut iuris est rei iudicatae, aut rebellis a iudicio, absque partitione recedit, si satisfactorius aut sententiae pariturus erit, faciet istud commode aut per cautionem fideiussorialem, aut per certam inscriptionis obligationem, aut per bonorum obligationem.

[10]. Ad idem.

Si autem rebelliter a iure recedit, nulla satisfactione rei iudicatae aut partitione facta, extunc per actorem condemnatur in poena trium marcarum, quae dicitur *piatmodziesta* parti, et alia poena simili iudicio, propter quam rebellionem rei iudicatae, quod iure convictus non satisfecit, sed a iure rebellis recessit condemnatur uno et eodem actu, Regiae Maiestati in poena quatuordecim marcarum, quae dicitur *siedmodziesta*, et ministerialis datur de iudicio ad pignorandum eundem convictum in bonis suis, in perlucris et poenis supra scriptis.

[11]. Ad idem.

Adveniente tandem proxime futurorum aliorum terminorum tempore, actor coram iudicio, ministerialem statuet et recepta a ministeriali recognitione, petit iterum dari ministerialem ad intromissionem, cui petenti datur idem ministerialis, in perlucris ad intromissionem in bona convicti.

[12]. Ad idem.

In aliis proxime futuris terminorum iudiciis, tanquam in ultimo et et finali termino, si ministerialis coram iure recognoscet quia intromissio ad quam fuerat per iudicium additus, denegata fuit, tunc primum datur ad brachium regale, et de illo iudicio ubi causa agebatur, remittitur actor et convictus cum suis perlucris, per litteras executoriales ad loci capitaneum, ad intromittendum eum de brachio regali.

[13]. Ad idem.

Si autem citatus non est praesens circa iudicium, sed suus procurator, cum procuratorio, dum sententia definitiva contra ipsum promulgatur, tunc insuper fit unus terminus essentialis, videlicet concitationis, quem in aliquibus terris Regni sic interpretantur vulgari, uti latinum sonat, in aliis vero dicitur vulgariter nostro *przypowieszczony*, ad satisfaciendum pro re iudicata, seu perlucratibus et iure acquisitis, ea ratione, quod fortasse nollet scire convictus in iudicio absens de re iudicata, ideo concitatio ad hoc est in terminos iudiciorum introducta, tanquam munitio et avisatio (ut ille qui est convictus, et contra quem absentem, sed per procuratorem suum comparentem, in sui absentia, sententia definitiva prolata fuit) pareret rei iudicatae, et pro convictis satisfaceret.

[14]. Ad idem.

In quo concitationis termino si comparet, decerni consuevit, ut rei iudicatae satisfaciatur, satisfacere autem debet sic ut prius est descriptum.

[15]. Ad idem.

Etsi rebellis recedit, extunc condemnetur, ut prius contra rebellem est descriptum, et fit processus in executione rei iudicatae, ut supra scriptum est, ad brachium usque regium, de quo infra videbitur.

[16]. Item processus fit alio modo et in terminorum observatione et in re iudicata.

In terris nonnullis Regni Poloniae, in quibus termini iudiciorum terrestrium fiunt singulis quatuor septimanis plures dilationes fiunt, processusque longior fit iuris, sic quod duo termini, simplici infirmitate, per dilationem conceduntur, sed expletis eisdem duobus terminis, simplici infirmitate prorogatis, alii termini, prout de vera infirmitate et maiori ceterisque ut supra scriptum est, de terminorum conservatione, usque ad sententiae definitivae prolationem, et primae pignorationis decretum observantur. Attamen in eo fit iterum differens procesus, quod in illis terris in quibus singulis quatuor septimanis termini iudicantur, ter datur de iudicio ad pignorationem successive. Similiter ter ad intromissionem datur et postea remittitur ad brachium regale ad loci capitaneum de quo infra.

[17]. Qualiter capitanei locorum procedant brachium regale extensuri in demandatione executionis rei iudicatae seu perlucrorum, pia Maiestas Serenissimi Domini Alexandri Regis ordine infrascripto docebit.

In primo processu regalis brachii loci capitaneus, sub cuius iurisdictione pars victa esset pro prima vice cum parte victore rem iudicatam, seu perlucra in scripto sibi repraesentati, aut cum suo procuratore ministerialem cum duobus nobilibus, ad bona partis iure convictae dirigit et praesertim ad talia bona, super quibus perlucra censentur esse iure obtenta, seu ut in stylo iuris nostri dici consuevit producta, et super quibus processus iudiciarius, videlicet pignoris et intromissionis continuabatur. Qui quidem ministerialis, veniens ad bona huiusmodi si in eisdem fuerit praesens dominus loci, videlicet iure convictus, aut suus officialis vel vladarius illorum bonorum et coram kmethonibus, iuxta continentiam et exigentiam perlucrorum, victorem in ipsius perlucris, de brachio regali auctoritate capitanei loci, coram nobilibus intromittet, dabitque ei intromissionem realem et obedientiam kmethonum consignabit, inhibendo iure convicto, quod non audeat victorem de cetero in possessione et intromissione isto modo sibi data, impetere et invadere quovismodo, sub vadio M.M. quod vadium fit litterale sub titulo loci capitanei, summam fere similem perlucrorum non excedens, in quibus intromissis bonis, victorem intromissum, iuxta consuetudinem relinquet aut saltem eam ipsam possessionem sibi tradet, quae de brachio regali intromissio pro prima vice facta et vadii interpositio, ex recognitione ministerialis et nobilium in actis castrensibus debet modo et ordine iuris recognosci, alias reponi et actuari sufficienter, vadium tandem illud, etiam si pro secunda vice interpositum esset, ubi capitaneo nullam facit fatigam, parti debetur, non iudicio neque Regiae Maiestati, ea ratione, quia pars ipsa ministerialem et nobiles in suffragium brachii regalis impensis conducit privatis.

[18]. Si intromissio isto modo data, esset aut adempta, aut impedita violenter.

Postea quam victor intromittitur de brachio regali, si casu quocunque violento eius intromissio seu possessio violatur vel irritatur, necessario victus ille seu convictus, contra quem processum erat, ad iudicium castrense citandus erit pro vadio, et in uno ac primo termino, sive comparuerit sive non, in vadio condemnetur, omnibus dilationibus et subterfugiis praetermissis.

[19]. Pro secunda vice intromissio de brachio regali.

Si possessio seu intromissio, sicut supra scriptum est, vadio non obstante irritabitur seu violabitur, tunc praemissa ista citatione et condemnatione pro vadio praedicto, de quo supra; iterum ministerialis secunda seu altera vice, cum nobilibus et actore aut suo procuratore, per capitaneum debet ad talia bona modo priori pro secunda vice mitti, et omnia prout in prima intromissione fuerunt, secunda vice faciet, hac ipsa secunda vice de brachio regali, tam in per-

lucris quam in vadio intromissionum dando iuxta continentiam vadii et perlucrorum, dataque intromissione, duplicabit vadium ut s. vadium litterale maiorem dupliciter summam continens daret et relinqueret interpositum inter intromissum victorem et victum.

[20]. Si intromissio pro secunda vice data irritaretur.

Inquantum ipse iure convictus adeo rebellis protervus et violator iuris communis Regni esset, sic quod intromissionem, pro prima secunda vicibus de brachio regali datam contemnendo violare praesumeret, extunc prout prius pro vadio ad castrum citetur, et similiter praemissis praemittendis ut supra scriptum est absque omni indulto, dilationum excusationumque in primo termino sive comparuerit, sive non, in vadio peremptorie et iudicialiter condemnetur.

[21]. Pro tertia vice personalis capitis executio finalis.

Demum post primam et secundam vices praedictas, si iterum victus ageret rebelliter se manu seu brachio opponendo regali, movebitur capitaneus personaliter de sede regali (cui in officio capitaneatus praesidet) armatus et provisus sic ut temeritatem violatoris vinceret, ibit cum ministeriali et cum victore ad bona huiusmodi cum perlucris, sicque victorem auctoritate brachii regalis, et sui officii accitis ut praesentes essent, hi scilicet victor aut factor aut villicus prout supra, coram quibus modo supradicto ministerialis primis vicibus intromittebat, pro tertia vice realiter intromittet victorem in perlucris et in vadiis, pro omnibus vicibus interpositis, eiecto abinde manu potenti victo. Praeterea ne capitaneus frustretur impensis per eum ad id factis, immediate dabit et relinquet vadium litterale inter partes triplicatum, quod quidem ibidem relinquet saltem kmethonibus illud dando, pro quo vadio si expediet processus fit, sic ut supra ad condemnationem. Executionem autem eam ultimam capitaneus aequae bene per alium ut per se faciet, si commode potest, sin aliter, tunc ibit solus ipse officii debito satisfactorius, habebit tamen secum ministerialem et nobiles capitaneus, sive per se sive per alium istam faceret executionem perlucrorum in bonis, in quibus perlucra sunt obtenta seu perducta faciendo. Cumque daturus erit intromissionem huiusmodi in perlucris et in vadiis, si bona valorem vadorum et perlucrorum ferre possunt faciet intromissionem, dando unum laneum possessionatum de quo una marca annuatim proveniret, in quibuslibet decem marcis. Si autem lanei non sunt possessionati seu censuales, tunc intromissio detur in agros, in quibus duodecem cori siliginis seminari consueverunt, aut seminari verisimiliter possent, agros videlicet intelligendo, pro marca census annui, et si tam possessiones, quam agri et alia huiusmodi in quibus bona sunt et in quibus executio perlucrorum facienda esset deficiunt, seu si ea victus non haberet, tunc ipso iure convictus propterea quod iuris processum ad haec ultima iuris puncta temere sustinuit, capiatur in persona, sicque eius captivatio relaxanda vel non relaxanda in voluntate victoris usque ad satisfactionem, pro perlucris et pro vadiis faciendam.

[22]. Realis instructio ad possessionis assignationem circa executionem rei iudicatae.

Dum haec fierent in prima, secunda et tertia vicibus ut sunt abunde suprascripta, eam quisque loci capitaneus servabit instructionem circa suam ipsam, aut sui vices gerentis, vel alterius nomine suo, de brachio regali missi executionem in loco haereditatis seu villae vel bonorum perlucratorum constitutus, ipse brachii regalis exeeutor vocabit convictum si est praesens, vocabit etiam kmethones, praesertim illos in quos est intromissio danda, quibus declarabit seu declarari faciet perlucra et vadia alias notificabit ea. Similiter etiam litteras perlucrorum seu executoriales, coram ministeriali et nobilibus eis ostendet, intimabit et publicabit. Sic quoque capitaneus per se, aut alius nomine capitanei dicet: audi ea, attende ministerialis; ego capitaneus iuxta officium, aut alis sic: ego iuxta officium domini M. capitanei de brachio regali nobili P. de G. in suis perlucris et vadiis, trado intromissionem in istam villam B. vel ista bona P. aut in istum kmethonem seu laneum vel in istum aut istos agros, dicique capitaneus (si per se intromittit) et interpono vadium C. marcarum per istas litteras, aut alius nomine capitanei vadium sive regium sive capitanei tenens, dicit: et istud vadium centum marcarum per Maiestatem Regiam vel per dominum capitaneum interpositum in his litteris scriptum, tibi ministerialis do, et tu tandem iuxta officium tuum istud vadium convicto notifies, et sibi iuxta con-

suetudinem iuris illud des vel in domo hic sua relinquo, quod tamen vadium sit triplicatum ut supra scriptum est. Dices vero quod ipse convictus se in bona ista ad quae victorem intromisi, nec per se, nec per submissas personas intromittere debeat neque intromittat, in eisque victorem nullis molestationibus seu turbationibus vel impedimentis aggrediatur, vobis autem kmethonibus universis istorum bonorum incolis mando, ut ipsum dominum P. de G. pro vestro domino habeatis, sibique oboediatis tanquam vestro domino subditique eius sitis, usque ad totalem solutionem et satisfactionem omnium perlucrorum et vadiorum, et haec omnia coram te ministerialis et coram vobis omnibus, qui estis praesentes testificor. Eiciatque convictum de bonis et pace facta victori in bonis perlucratis, exeat de bonis capitaneus.

[23]. Ad idem.

Nihilominus si non obstante isto processu et intromissione tot vicibus data, ac vadiis tot vicibus interpositis, si iuri et brachio regali victus non pareret aut se defenderet et intromissionem et pacificam possessionem non admittendo, tunc capitaneus seu vices gerens eius in hac parte non inferat ullam victo aut kmethonibus vel servitoribus eius violentiam, nec sinat quemquam verberari aut vulnerari, sed ipse victus cum familia et coadiutoribus suis tanquam iuris, pacisque communis violator atque destructor capiantur, sintque captivandi infamisque et infames reputentur et censeantur etiam in corpore iuxta Maiestatis Regiae votum per Maiestatem Regiam puniendi. Et si capiuntur, teneantur: usquequo satisfactio victori detur pro perlucris et vadiis.

[24]. Ad idem.

Si idem iure convictus et alii eius complices non possent capi detinerique, tunc convictus de bonis illis citandus erit ad quae in perlucris non est data intromissio pro vadio ultimo et finali, quod vadium plenarie cedit pro capitaneo et ad videndum et decernendum illum proscribi et proscriptum tanquam rebellem et iuris Regni transgressorem et violatorem banniri, praemisso vero bannitione, et ipse et familiares complicesque sui capiantur per capitaneum vel per alium eius nomine. Quamobrem dabit Maiestas Regia litteras contra tales patentes universis, quibus expedit bannitionem publicando et quibuslibet subditis mandando, ut tales bannitos capiant et locorum capitaneis dent.

[25]. Ad idem.

Si vero non est possessionatus aliis bonis, tunc ipsa citatio per edictum contra ipsum et contra suos complices possit expendi.

[26]. Ad idem.

Et si comparuerit in termino primo qui sibi et omnibus talibus debet esse peremptorius et finalis, nullam habens dilationem, extunc in vadio sentietur. Et si habuerit bona aliqua in eodem vadio, recipiantur et pro rebellionem teneantur, captiventur autem si non comparuerit seu non comparuerint, tunc ipse et sui complices tanquam rebellis iurisque Regni violator decernatur de Regno banniendus, proscribendus et capiendus, et solus ipse iudex proscribat sui decreti prolatione mediante, et ibidem statim proclametur bannitus et proscriptus capiendus, et non solum ipse, sed etiam sui familiares ac illi dantes ei auxilium, consilium et favorem, et praesertim in domibus eum conservantes tales omnes sint proscripti, captivandi et infames, ideoque capiendi, contra quos litterae dabuntur universales patentes antedictae, per territoria et ad alios capitaneos Regni porrigendae.

[27]. In aliquibus terminis^a fit sic ex consuetudine.

Primus terminus differtur simplici infirmitate. Secundus vera infirmitate et tertius etiam infirmitate in haec verba iacet sicut iacet. Et dum comparet ad respondendum in termino peremptorio, tunc citatus debet iurare quod vere fuit infirmus.

^a *W VL*: terris.

[28]. Ad idem.

Et si citato non recipitur terminus infirmitate et neque per se, neque per procuratorem comparet in iudicio, tunc condemnatur in poena contumaciae et datur ministerialis in iure actori ad avisandum reum, ut veniret ad alios terminos immediate celebrandos et diceret: quare super terminum adstare permisit, qui si non dixerit, iterum tunc condemnatur per actorem in toto secundum citationem et iudicium decernit solutionem parti sub poenis iudicialibus videlicet sub tribus marcis, actori in quatuor septimanis.

[29]. Ad idem.

Item si non fecerit solutionem in quatuor septimanis, tunc scribitur contra citatum poena sex marcarum; ut supra dictum est in communi terminorum conservatione.

[30]. Ad idem.

Item similiter alia poena in quatuor septimanis, et in aliis quatuor septimanis similiter. Item si non curat satisfacere tunc concitatur ad satisfactionem perlucris et poenis, et si in termino non comparuerit, et nullam per actorem, in processu causae commissam allegaverit nullitatem, tunc datur ministerialis de iure ad intromittendum in bona, in perlucris et poenis ad actorem pertinentibus, et iudicium mittit ad pignorandum pro medietate poenarum ad iudicium pertinentium. Et si non admittit intromissionem reus tunc burgravius vadit et intromittit receptis secum duobus nobilibus et ministeriali. Si vero reus non admittit possessionem bonorum ex intromissione, tunc capitaneus sua in persona vadit et dat intromissionem actori in bona et imponit vadium, mandans reo ut actorem, in possessione per eum assignata, non impediat sub vadio per eum imposito. Et toties quoties actor petit intromissionem toties ostendit litteras adiudicatorias, sibi per iudicem et subiudicem datas, et capitaneus intromissum in possessione tueri tenetur. Si vero id non exequetur, tunc in eodem vadio, per eum in reum imposito, et Maiestati Regiae, et actori succumbet.

[31]. In aliis quibusdam terris fit sic etiam ex consuetudine privata.

Per infirmitatem recipiuntur termini, et citatus iurat solus sine testibus quod fuit vere infirmus, et si terminus non differtur sibi infirmitate, tunc actor condemnat eum in contumacia pro primo, et additur litterali adcitatione, ad citationem originalem in adcitatione insertam, et in secundo termino ex adcitatione, similiter condemnatur reus in poena contumaciae et additur secundo adcitationem originalem, et ad adcitationem, si non comparet tunc condemnatur per actorem in toto, secundum citationem et decernitur satisfactio pro rebus citatis et scribuntur poenae, et proceditur ad finem, sicut in ista immediate seu proxima consuetudine est descriptum.

[32]. Ad idem.

Fit etiam terminus pro maiori (qui nulli denegari debet) et pro primo, pro secundo et tertio recipi potest, sed recipiens huiusmodi terminum ad alia iudicia iudicis et subiudicis illud iudicii, ubi dixit se pro maiori habere actionem, litteram ad iudicium portare debet cum descriptione sufficientis testimonii, de iudicio altero, in quo pro maiori habuit prout de hoc in communi supradicta terminorum conservatione est informatio abundius exarata si enim in littera testimoniali non sufficienter descriptum esset, id pro quo in alio egit iudicio, tunc causam istam perdet prout suprascriptum est.

[33]. Ad idem.

Et licet eadem Maiestas Regia aliquarum terrarum privatas descripsit consuetudines tamen sua Maiestas per modum consilii, subditos hortatur universos, ut eam teneant et observent instructionem ubique terrarum, quam instructionem assumptam aevoque diuturniori continuatam approbabit lex ac consuetudo. Et tamen Maiestas eadem serenissima Domini Nostri Regis de terminorum conservatione ex iurisperitis et vetustioribus Regni privilegiis adscripsit.